

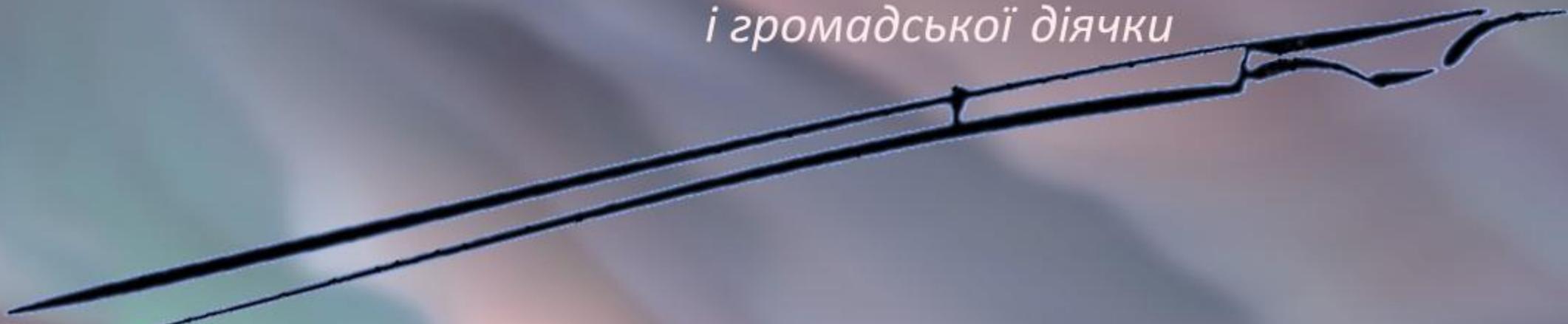

Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

Слово, моя ти єдина зброе...

*До 150-річчя від дня народження Лесі Українки,
видатної української письменниці
і громадської діячки*

Слово про Лесю Українку

**Леся Українка
(1871 – 1913)**

Від часу Шевченківського "Поховайте та вставайте, кайдани порвіте" Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини.

Україна, на наш погляд, нині не має поета, що міг силою і різносторонністю свого таланту зрівнятися з Лесею Українкою.

Її талант — ліричний, але не вузько суб'єктивний: їй удаються й епічні, і драматичні форми, але тільки тоді, коли вони являються тільки формами її могутньої лірики.

Іван Франко

Щоб слово завжди було звучним і влучним, мов піка стрімка

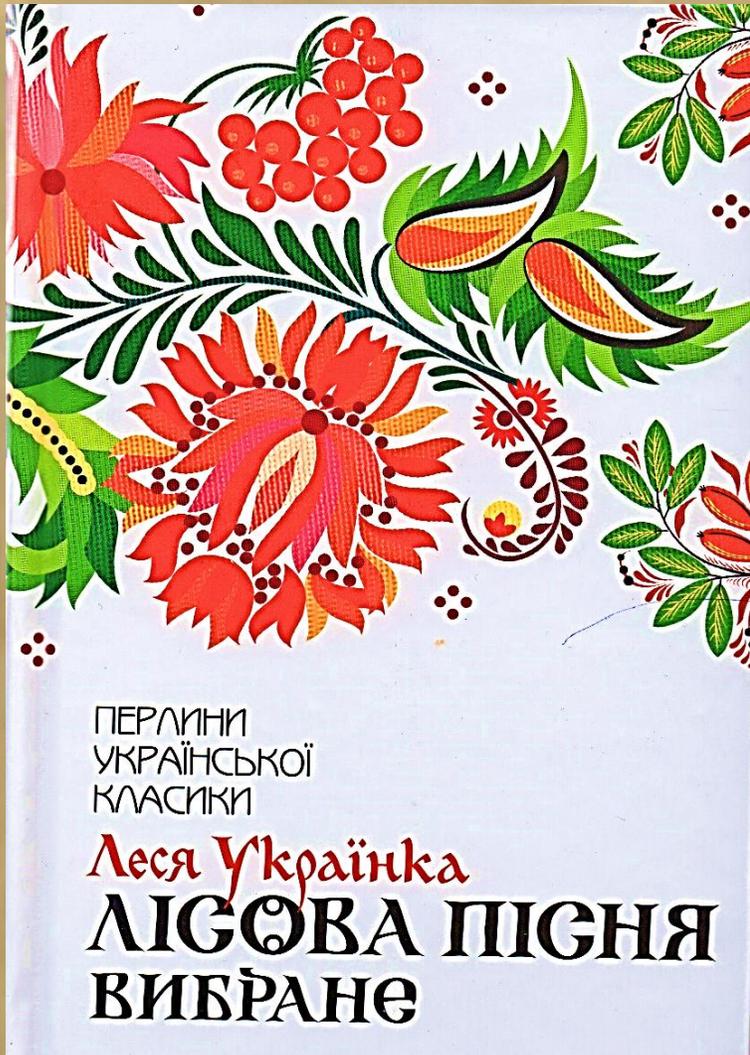

Літературна освіта майбутньої української письменниці розпочалась ще у ранньому дитинстві. Змалку мати письменниці, теж відома українська літераторка, Олена Пчілка, привчала легку на навчання доньку до глибокого, вдумливого читання класиків європейської та вітчизняної літератури: творів В. Гюго, В. Гете, А. Мюссе, О. Пушкіна, а також М. Вовчка, П. Куліша, багатьох інших відомих письменників.

Завдяки такому підходу творчі здібності Лесі росли на очах: у дванадцять років дівчинка створювала перші свої поезії, а у сімнадцять – вже заявляла про себе як гідна уваги поетеса. Значний вклад у розвиток письменницьких здібностей Л. Українки вніс її дядько, видатний український літературознавець, історик та філософ М.П. Драгоманов. Завдяки його активному впливу молода дівчина багато уваги приділяла засвоєнню іноземних мов, що дало їй змогу просунутись далеко уперед у вивченні європейських художніх джерел та літературних традицій. У подальшому Леся Українка щиро радила усім своїм колегам не нехтувати вивченням іноземних мов як важливим фактором професійного зростання письменника.

82-1(477)

У 45

Українка Л. Лісова пісня. Вибране / Л. Українка. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. – 352 с. – (Перлини української класики).

Видання увібрало до себе найвідоміші поетичні та драматичні твори нашої великої співвітчизниці. Перлиною збірки є поетична драма-феєрія «Лісова пісня», створена Лесею Українкою у 1911 р. під впливом найкращих зразків європейської драматургічної спадщини. До книги також увійшли відомі поезії та драматичні поеми: «Одержима», «Кассандра», «Бояриня», «Оргія». Усі вони з'явилися на світ під впливом складних особистих вражень та переживань письменниці і являють собою етапи короткого, але такого багатого на події життя талановитої жінки.

Для усіх, хто цікавиться творчістю Лесі Українки.

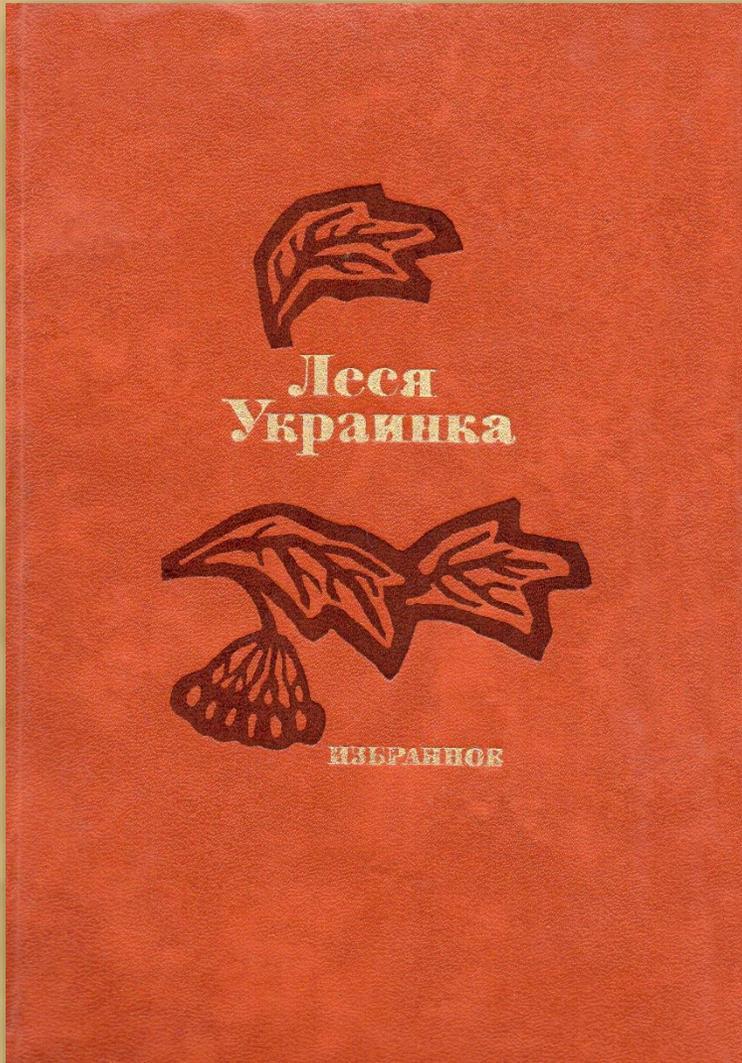
82-1(477)

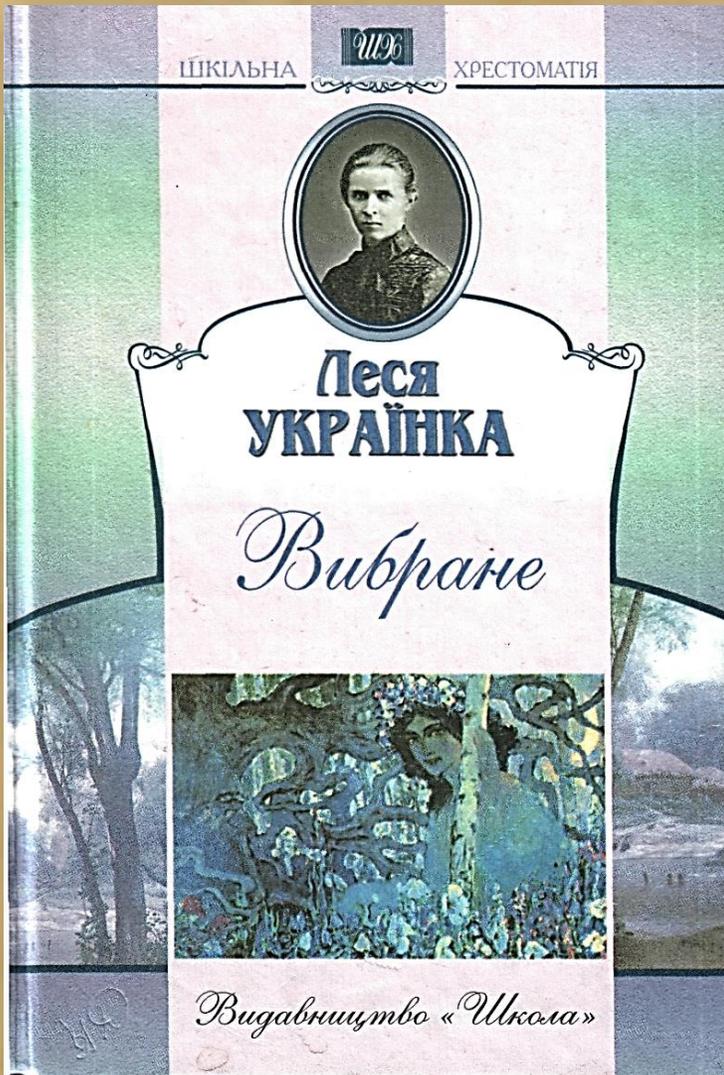
У 45

Украинка Л. Избранное : пер. с укр. / Л. Украинка. – Москва : Художественная литература, 1971. – 776 с.

Видання представляє собою переклади російською мовою поетичних та драматичних творів видатної української письменниці. Російськомовні переклади ліричної поезії, драматичних творів, поем, легенд та нарисів належать різним майстрам літературного слова, що робить збірку цікавою з точки зору особистого сприйняття української класики і різноманітності її подачі іншою мовою.

Для широкого кола читачів.

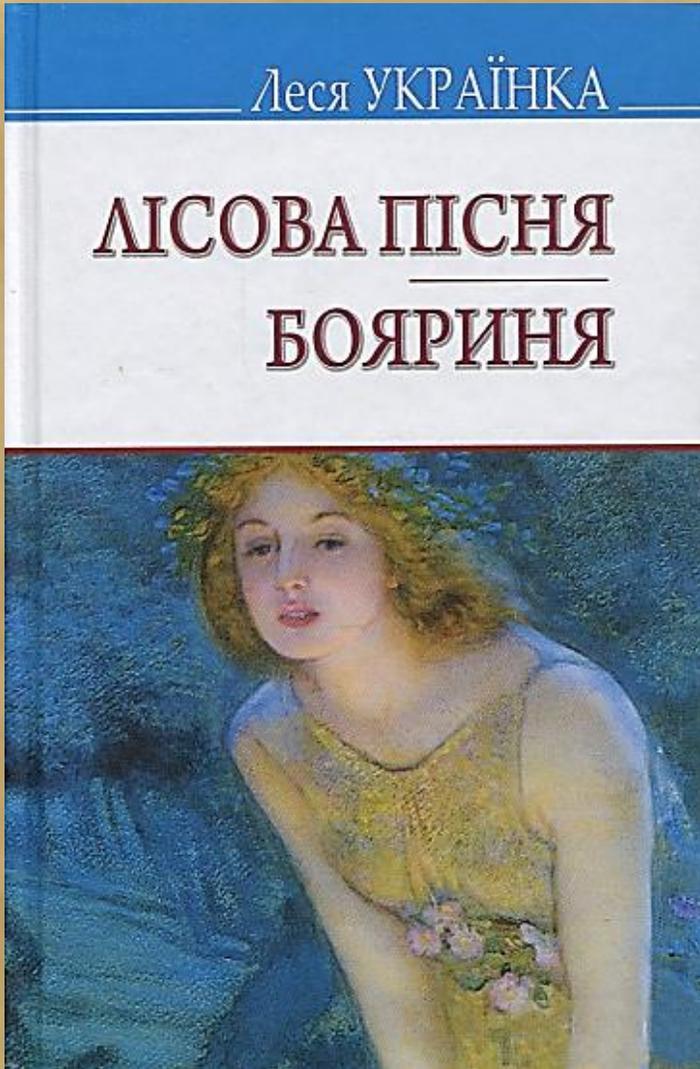
84(4Укр)1
У 45

Українка Л. Вибране : для середнього та старшого шкільного віку / Л. Українка. – Київ : Школа, 2003. – 368 с. – (Шкільна хрестоматія).

До хрестоматії увійшли вибрані твори Лесі Українки: поезія, поеми, проза, драми. Видання включає науково-методичний «Додаток до прочитаного», який містить біографічні і літературознавчі матеріали, що покликані допомогти читачеві більш ґрунтовно вивчати життєвий і творчий шлях письменниці, а також надано орієнтовні теми творів, рефератів, усних доповідей і тезові плани до них.

Для усіх, хто цікавиться життям та творчістю видатної української поетеси, письменниці, драматургині.

82-1(477)

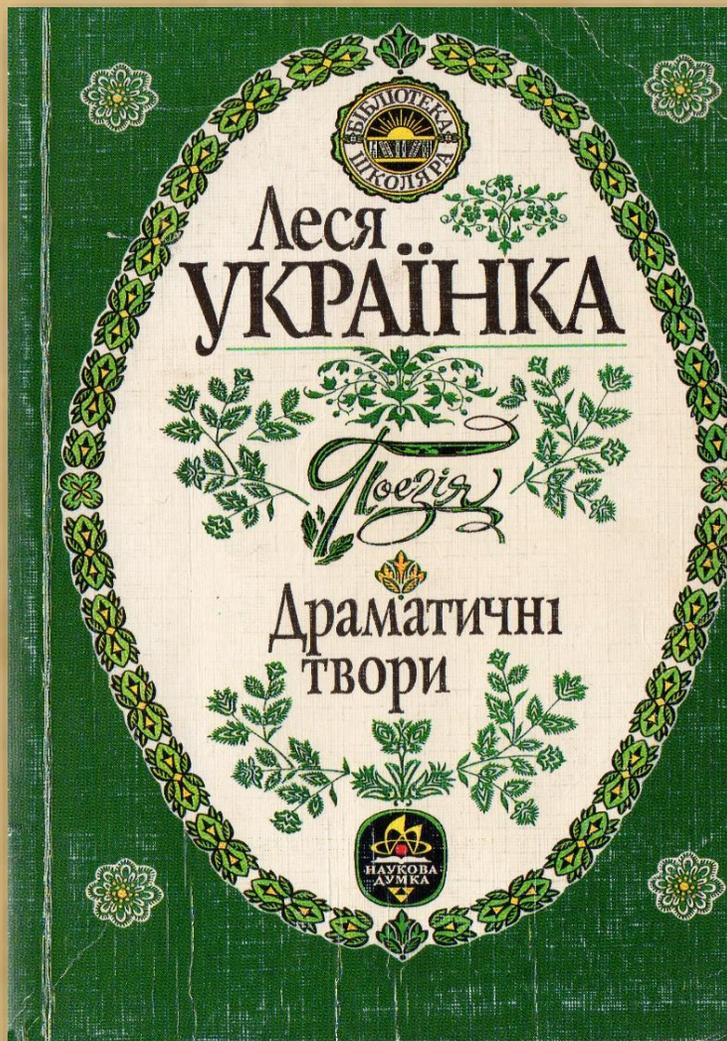
У 45

Українка Л. Лісова пісня. Бояриня : [п'єси] / Л. Українка. – Київ : Знання, 2018. – 192 с. – (Скарби).

Збірка творів класика української літератури Лесі Українки вміщує два відомих драматургічних твори: драму-феєрію «Лісова пісня» і патріотично-феміністичну поему «Бояриня», яку письменниця створила лише за три дні. Лірична поема «Лісова пісня» визнана літературним шедевром світового значення. Поема «Бояриня» – це єдиний твір Українки, який побудований на історичному матеріалі. Він має глибокий патріотичний підтекст і підіймає проблеми, які є актуальними і по сьогодні.

Для широкого кола читачів.

У2

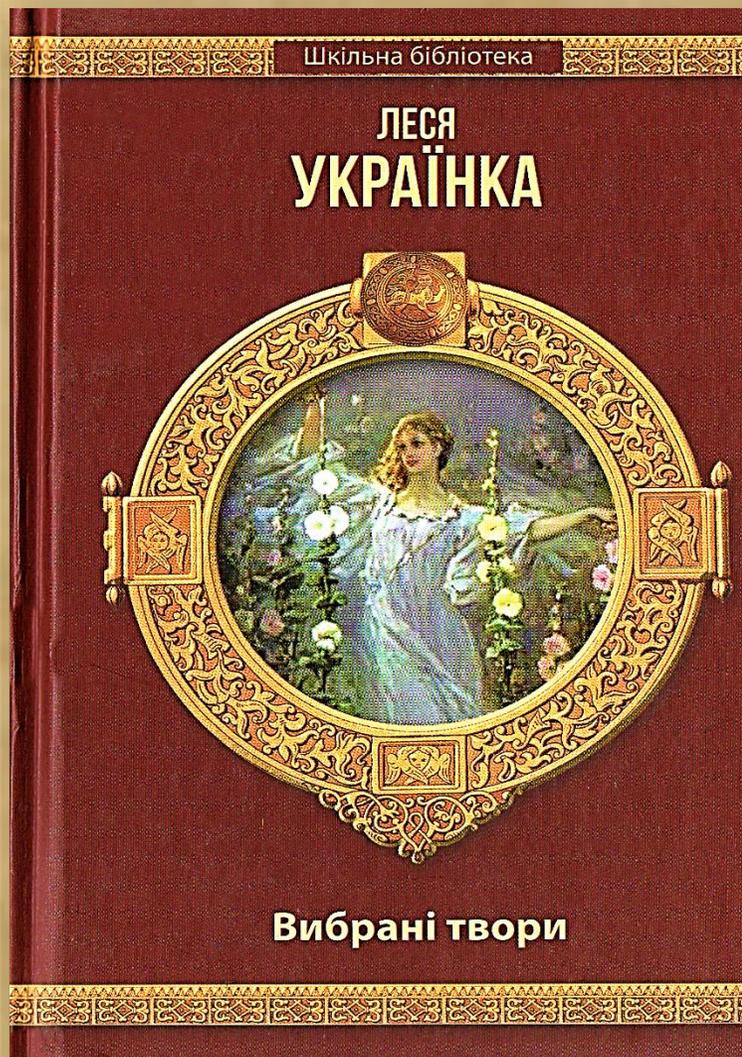
У 45

Українка Л. Поезія. Драматичні твори / Л. Українка. – Київ : Наукова думка, 1999. – 384 с. – (Бібліотека школяра).

Книга вміщує кращі поетичні та драматичні твори письменниці: «Давня казка», «Лісова пісня», «Одержима», «Оргія», «Бояриня», «В катакомбах». Представлено найвідоміші поезії Лесі Українки, в яких вона виявила себе не тільки як тонкий лірик, а й поетеса із принциповою громадянською позицією.

Видання призначене для усіх, хто цікавиться класичною українською літературою.

84(4Укр)1

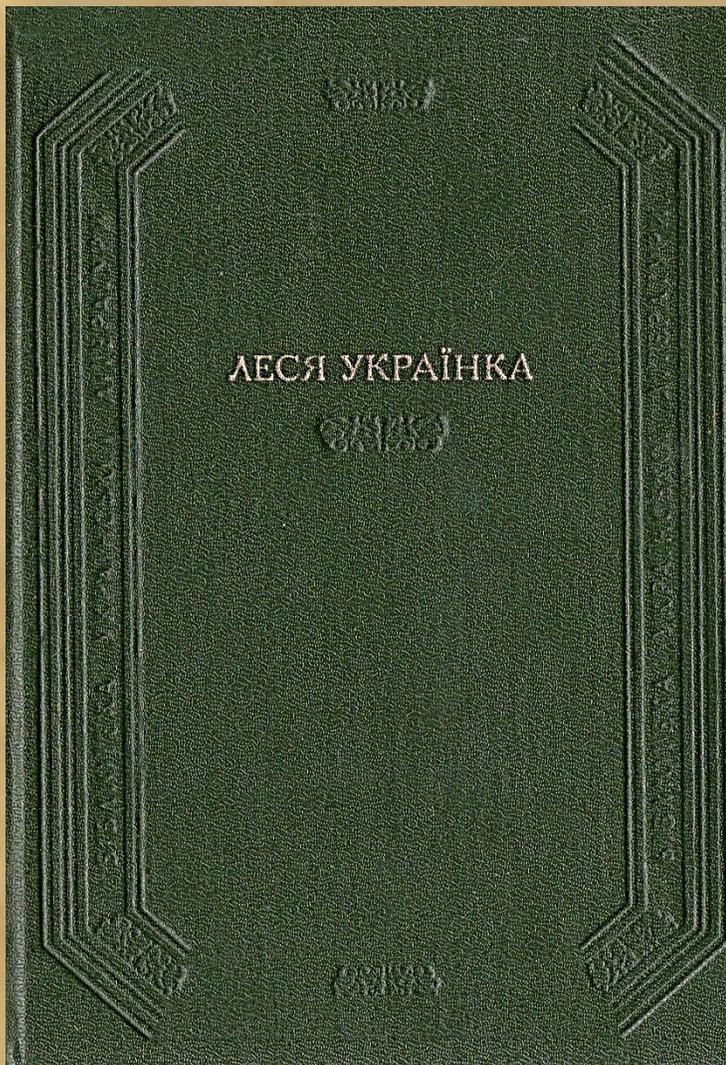
У 45

**Українка Л. Вибрані твори / Л. Українка. – Київ :
Шанс, 2013. – 512 с. – (Шкільна бібліотека).**

До видання увійшли поезії та драматичні твори Лесі Українки. Крім найвідоміших віршів та найкращих драматичних творів («Бояриня», «Одержима», «Лісова пісня», «Камінний господар», «Кассандра») видання містить поетичну поему «Давня казка». До художніх текстів подано передмову, яка висвітлює життя і творчість письменниці. Наприкінці видання є примітки до кожного твору, покликані полегшити сприймання тексту.

Книга буде цікавою усім, хто не байдужий до творчості видатної української письменниці.

82-3(477)

У 45

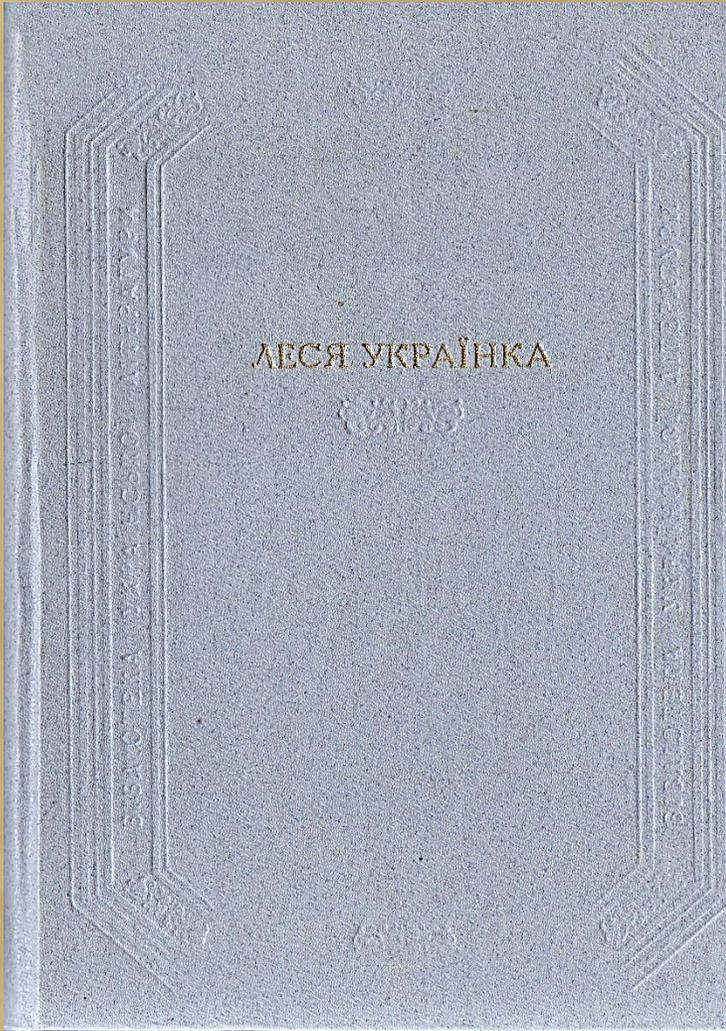
Українка Л. Твори : в 2 т. / Л. Українка. – Київ : Наукова думка, 1986–1987. – (Бібліотека української літератури. Дожовтнева українська література).

Т. 1 : Поетичні твори. Драматичні твори / під ред. І. О. Дзеверін. – 1986. – 605 с.

Двотомник вміщує до себе збірки поезій та драматичних творів видатної української поетеси, написані у різні роки її життя. У другому томі видання представлено кращі драматичні твори Лесі Українки: «Лісова пісня», «Камінний господар», «Адвокат Мартіан», «Оргія», «Руфін і Прісцилла», та інші.

Для широкого кола читачів.

82-3(477)

У 45

Українка Л. Твори : в 2 т. / Л. Українка. – Київ : Наукова думка, 1986-1987. – (Бібліотека української літератури. Дожовтнева українська література).

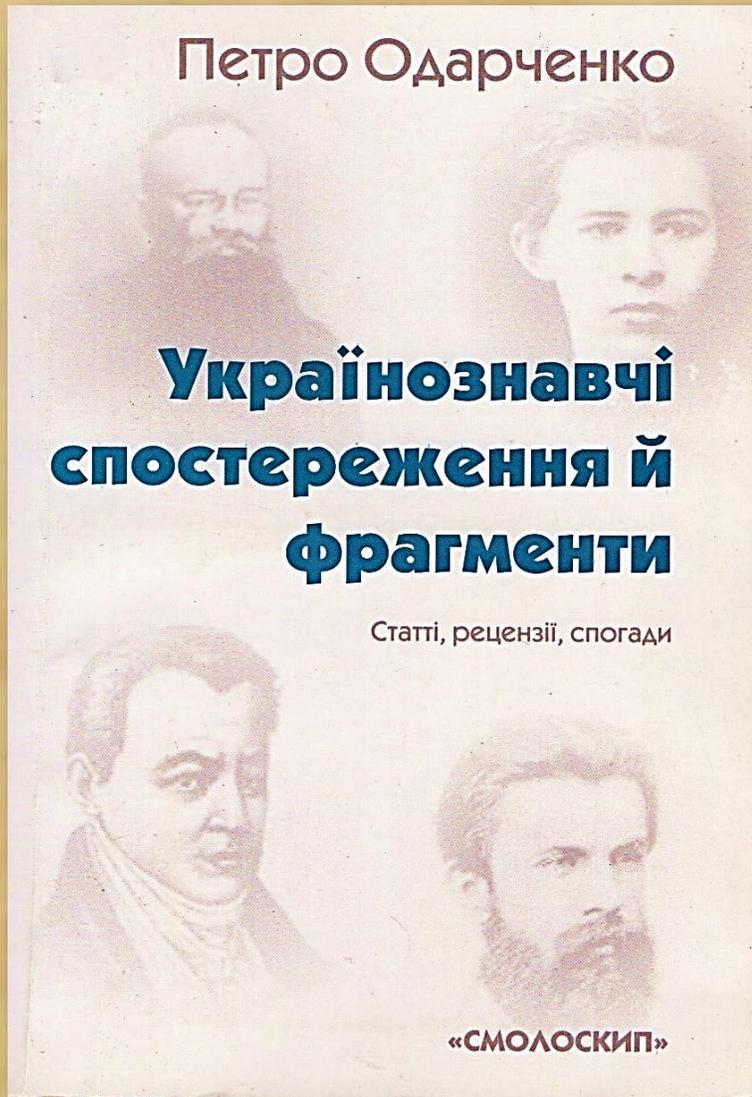
Т. 2 : Драматичні твори / під ред. І. О. Дзеверін. – 1987. – 724 с.

Двотомник вміщує до себе збірки поезій та драматичних творів видатної української поетеси, написані у різні роки її життя. У другому томі видання представлено кращі драматичні твори Лесі Українки: «Лісова пісня», «Камінний господар», «Адвокат Мартіан», «Оргія», «Руфін і Прісцилла», та інші.

Для широкого кола читачів.

83.3(4Укр)

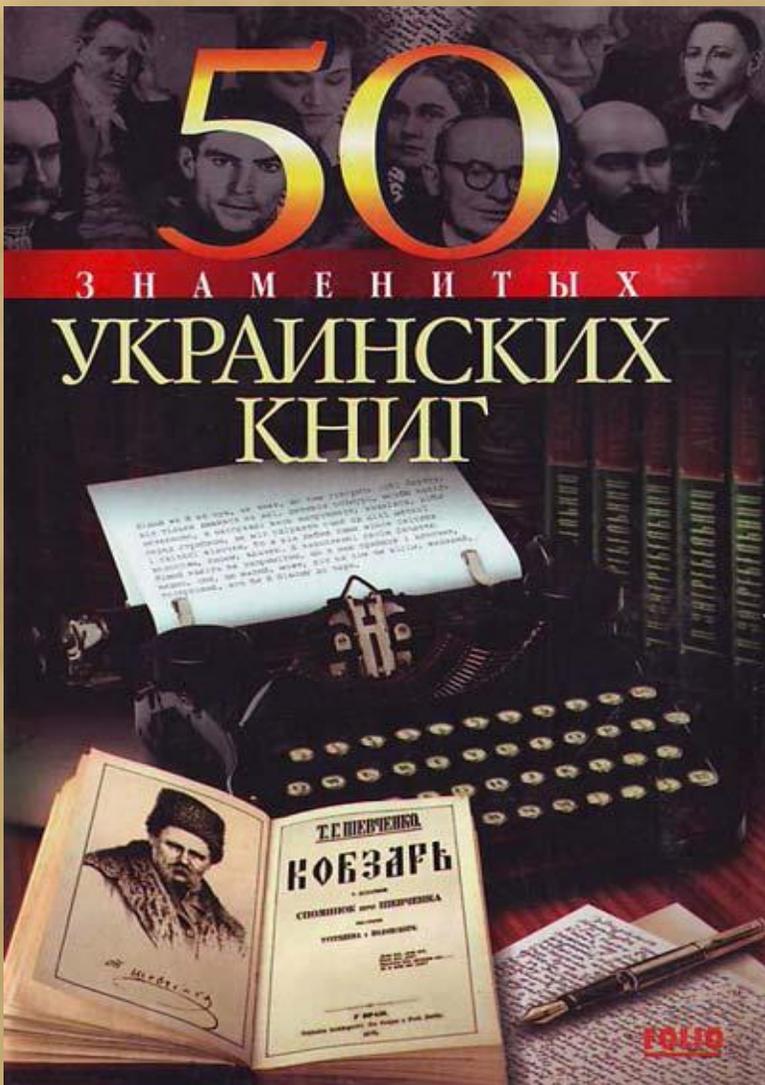
О-40

Одарченко П. Українознавчі спостереження й фрагменти : статті, рецензії, спогади / П. Одарченко. – Київ : Смолоскип, 2020. – 196 с.

Петро Одарченко, відомий український вчений-мовознавець, критик, педагог, представник діаспори. Його книга представляє статті та нариси про видатних українських письменників, науковців і громадсько-політичних діячів, наукові розвідки з фольклору та етнографії, мовознавства, а також нотатки мемуарного характеру. Перша частина книги містить дві глави, які присвячені особистості Лесі Українки та її літературній спадщині. Одна з них розглядає особливості літературної освіти видатної жінки, а інша – це критичний аналіз нових російськомовних перекладів творчості письменниці.

Для літературознавців, викладачів філологічних факультетів вищих закладів освіти та усіх, хто цікавиться класичною та сучасною українською літературою.

83.3(4 Укр)

П 99

Леся Українка. Драма-феєрія «Лесная песня» (1911). Жизнь. Судьба. Творчество // 50 знаменитых украинских книг / В. П. Андрусенко [и др.]. – Харьков : Фолио, 2004. – С. 110–125. – (100 знаменитых).

Замітка зі збірки популярної серії «50 знаменитих» присвячена найвідомішому твору видатної української поетеси – віршованій драмі-феєрії «Лісова пісня». Представлено ємну біографію славетної жінки, нарис про розвиток драматичної поеми в українській літературі та хрестоматійний переказ змісту самого твору.

Для широкого кола читачів.

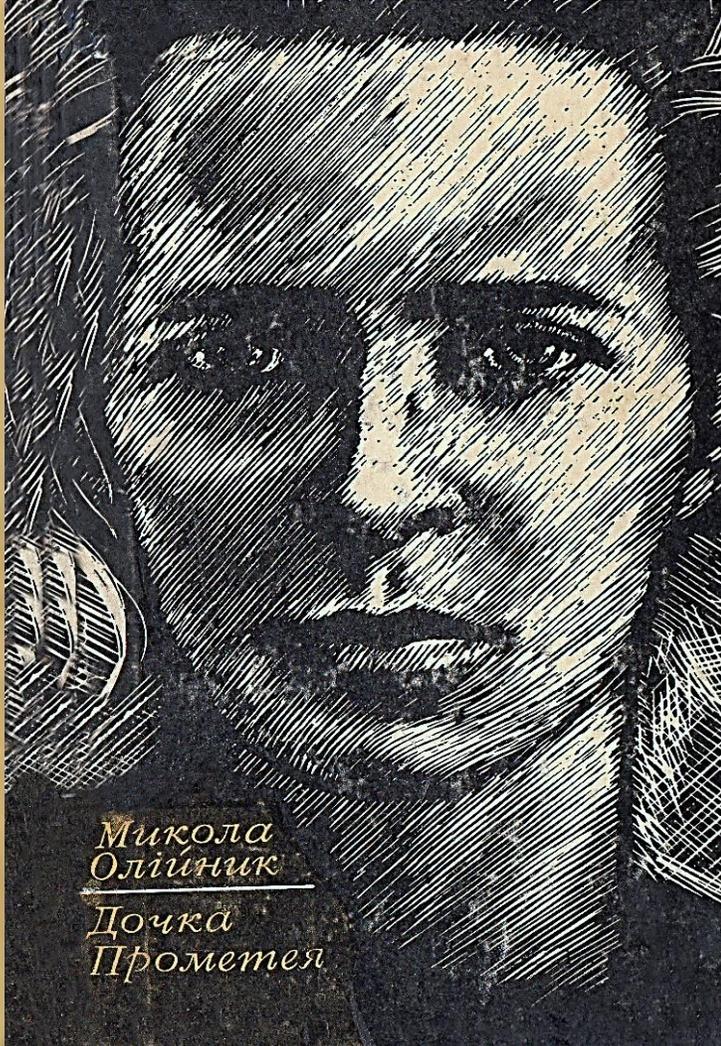
*Анатоль Костенко***Леся
Українка****83.3(4Укр)1
К 72**

Костенко А. Леся Українка / А. Костенко ; упоряд. В. П. Сичевський. – Київ : А.С.К., 2006. – 512 с. – (Життя видатних людей).

Книга відомого українського письменника і літературознавця Анатолія Костенка – це своєрідна подорож по місцях, які зберігають спогади про перебування найталановитішої жінки в українській літературі. На основі листування поетеси, інших документальних джерел автор веде послідовну розповідь про важливі та цікаві віхи з її життя. Разом із письменницею читач помандрує заплутаними шляхами української землі, Європи та Єгипту, познайомиться із деякими сторінками з життя багатьох відомих особистостей того часу, дізнається, які події та обставини примусили крихку хвору жінку обрати для себе невгамовну долю поета-громадянина.

Видання розраховано на широке коло читачів.

82-3(477)

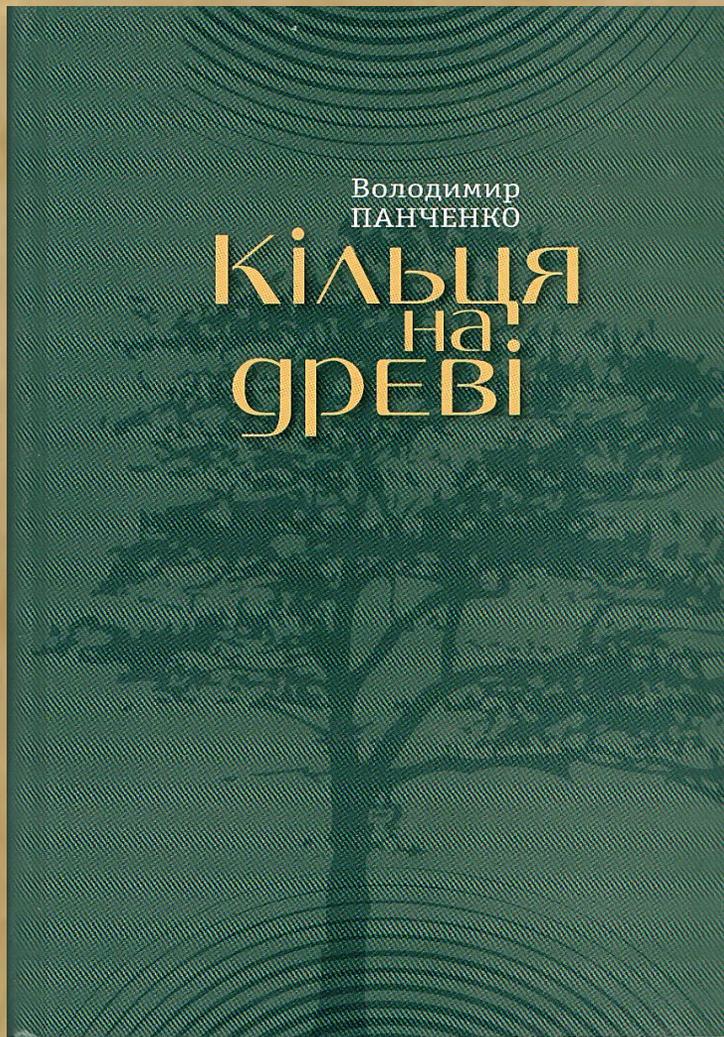
О-54

**Олійник М. Дочка Прометей : діалогія / М. Олійник. –
Київ : Дніпро, 1971. – 276 с.**

Художня діалогія відомого українського письменника Миколи Олійника складається з двох пов'язаних між собою повістей. Перша з них, «Леся», розповідає про дитячі роки майбутньої поетеси, а друга частина – повість «Одержима» – присвячена творчому становленню найвідомішої жінки в українській літературі. Окрему увагу автор приділяє особистим відносинам поетеси, а саме – змалюванню трагічного кохання Лесі Українки до відомого громадського діяча другої половини XIX століття Сергія Мержинського.

Для широкого кола читачів, та усіх, хто цікавиться постаттю видатної української поетеси.

82.09

П 16

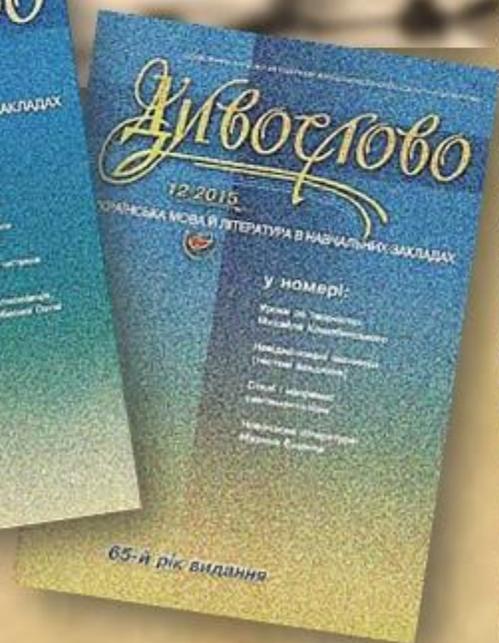
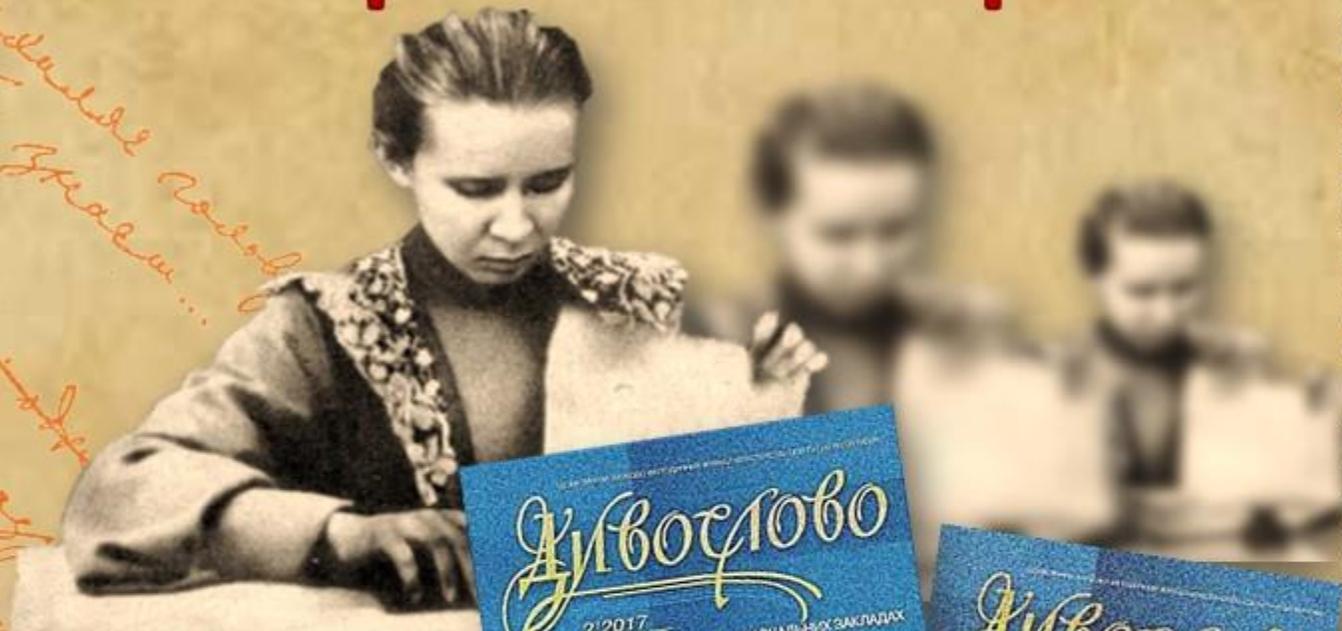
Панченко В. Триптих про Лесю Українку // Кільця на дереві / В. Панченко. – Київ : Видавництво Кліо, 2015. – С. 12–54.

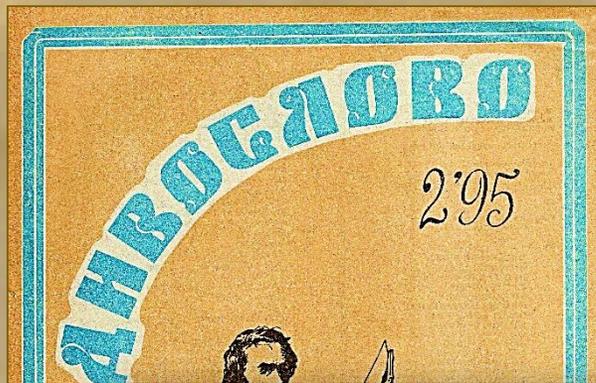
Володимир Панченко, сучасний український літературознавець, у своїй книзі розглядає творчу спадщину українських митців художнього слова. Постать Лесі Українки займає особливе місце у ряду славетних імен українського літературного дерева, тому саме її письменницьким напрацюванням автор присвятив першу частину свого літературознавчого дослідження. Ним було зосереджено увагу на трьох драматичних творах письменниці: філософській п'єсі «Руфін і Прісцилла», яка на думку автора є найзагадковішим твором Українки, патріотично-феміністичній поемі «Бояриня» та драматичній поемі «Оргія». Детальному аналізу самих п'єс передують докладна історія їхнього написання, розглядаються філософські погляди письменниці, які вплинули на їх створення.

Для літературознавців, викладачів філологічних факультетів закладів вищої освіти, усіх, хто поглиблено цікавиться історією української літератури XIX століття.

Періодичні видання про життя та творчість Лесі Українки

ГРИГОРІЙ АРКУШИН,
м. Львів

ВАРІАНТИ ІМЕНІ, ЖАРТІВЛИВІ ПРИЗВИСЬКА, ПСЕВДОНІМИ ТА КРИПТОНІМИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

З агалітовідомий величезний вплив Олени Пчілки на формування і розвиток літературного хисту її дочок Лесі Українки.

Як творчи нових слів, Олена Пчілка була неперершена і в творенні різних варіантів імен та жартівливих прізвиськ, за допомогою яких передавала свою любов і ніжність до дітей. Варто нагадати те, що саме Олена Пчілка придумала псевдоніми для своїх трьох старших: *Михайло Обачний*, *Лєся Українка*, *Олєся Зірка*.

Це звичайно творити нові слова, особливо варіанти імені, від матері, передалося усім дітям Косачів. За списками поетеси та спогадками близьких і знайомих цієї сім'ї вдалося встановити кількість варіантів імен та жартівливих родинних прізвиськ: у Михайла їх було 9 (*Михайлик*, *Михайко*, *Миша*, *Михайлоши*, *Мико*, *Миконка*, *Міка*, *Міша*, *Мачина*), а Ольги — 21 (*Олєся*, *Олея*, *Лідія*, *Ліля*, *Ліля*, *Лілячка*, *Ліляточка*, *Лілявонька*, *Лілявонько*, *Ліля*, *Лілячок*, *Лілячок*, *Лілячок*, *Лілячка*, *Джилья*, *Продьлбля*, *Пуч*, *Пучик*, *Пучик*, *Зірка*, «*блудна щастя*»), в Оксани — 10 (*Тамара*, *Тамарин*, *Тамаря*, *Марочка*, *Марця*, *Маруська*, *Оксаночка*, *Канка*, *панючка*, *Уксю*), у Миколи — 12 (*Миколичка*, *Микось*, *Микутька*, *Микуня*, *Микунька*, *Кох*, *Кохля*, *Кохота*, *Кохота*, *Кухота*, *Кухота*, *Кухотка*, *Кухоточка*), в Ізидорі — 17 (*Дора*, *Дорочка*, *Доричочка*, *Доруня*, *Дорунька*, *Дроздик*, *Дроздонька*, *Дроздишка*, *Біла Гусь*, *Гусь*, *Гусик*, *Гусичка*, *Гусича*, *Гусичка*, *зусичка*, *зусичочка*, *Тата*). Подані варіанти імен і прізвиська ще раз переконують, що вони могли виникнути тільки в тій родині, де зобов'язано ставилися до мови і де раділи кожному рідному слову, а при відсутності потрібного — й самі «схвально» тобто творили нові слова.

А найдалішою до такого творення нових слів виявилася дочка Лариси, хоч значно пізніше в листі до Ф. Петрунєвського від 4 січня 1912 р. вона висловлювала своє невдоволення тим, що дитя починає всіх нащадків Пчілки й Старицького до 14 років вважати «своєлями» коли не слів, то хоч фраз чи вже не знаю чого». Про це ж згадує і Олена Пчілка: «Нас із Старицьким у вихованні таборі прозвали навіть «своєлями» за те, що ми допускати змогу «схвально» нові слова, яких не вистачало в літературній українській мові».

© Григорій Аркушин, 1995.

За кількістю варіантів імені та жартівливих прізвиськ Лариса Петрівна не поступалася перед більшими дітьми Косачів — їх у неї було більше десяти.

Отож її офіційне ім'я — Лариса. Але важити таке трискладове ім'я, у якому наявний важкий для вимови малих дітей звук [р], моги в суміжних складах стояти сонорні [л] і [л']. Було важко, тим напевне, що при вимові цього імені могла виникати ще й метатежа — *Лариса* або з'явувалася замінна [л'] на [р] — *Лариса*. Осві ці причини і зумовили творення варіантів цього імені, першим з яких є варіант *Лєся*¹.

Коли Ларисі минуло п'ять з половиною років, у листі до Драгоманових вона коротко повідомляє: «Мене переказали на *Лєсю*». Трохи детальніше про це повідомляє сестра Олєся: «Лєсю до 3-ти років казали *Лєсю*, а тоді вона перейменувалася на *Лєсю*, бо їй не подобалося ім'я *Лєся*». Одна з можливих причин такого перейменування — близькість за звуковим складом імені *Лєся* і застарялого іменечка *Лєся*.

Варіант імені *Лєся* мав пестливі форми *Лєсичка* і *Лєсюечка*. А за нерозлучність із старшим братом Михайлом їх називали одним спільним іменем — *Михайлошє*². Одного з двоюрідних братів називали *Тусюком*, хоч за документами він був Петро.

Четверту дитину, яка народилася в родині Косачів 1882 р., назвали *Тамарою*. У листі до бабусі Є. Драгоманової Лариса писала: «Тамара має дуже багачако Яковича, але найбільше її звуть *Марцею* і *Маруською*». Пройшло трохи більше року, і Лариса повідомляє бабусі: «Вчора охрестили Тамару, впрямі, вона тепер вже не Тамара, а Оксана, бо мама переіменув її ім'я».

А в іншому листі порептує: «Чи подобається Вам, що Тамару переіменували на Оксану?»

Такі ж вагання були й у виборі імені для молодшого сина Косачів. Про це дізнаємося з листа Ларисі Петрівні до сестри бабусі: «Хлопчик трошки наїрив, мама думає його назвати Юрієм або Романом, але всім її іменам не подобаються», а через три місяці повідомляє: «... його тепер тим часом називають Миколою, але ще не відомо, чи його назвуть». Так само могли замінюватися жартівливі прізвиська. Це бачимо на прикладі Михайла, сина Ольги Косач-Кривинюк (з листа Лесі Українки до матері): «Ні-ні!» вже не зветься ні *Лєтєжко*, ні *Ліляко*, а просто *Михайлом*.»

¹ Засвідчено, що в українських родинних довідках часто дітям називали не так ім'я, яке було записане в церковних актах. На думку багатьох учених, це традиція запозичувалася ще в перші роки християнства, коли новонародженому дитині одне хресне ім'я, а відомо його вимовляли і інші — «своїми», «рідними», тобто ласкаво.

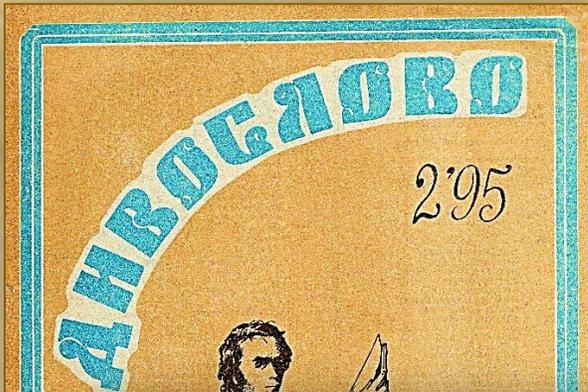
² Таке творення одного вимови з двох імен пізніше використала сама письменниця, називаючи іменем *Радослав* своїх двоюрідних Рату і Зорку, дітей М. Драгоманова.

Аркушин Г. Варіанти імені, жартівливі прізвиська, псевдоніми та криптоніми Лесі Українки / Г. Аркушин // Дивослово. — 1995. — № 2. — С. 15–16.

Автором публікації досліджено передумови виникнення літературного імені відомої української письменниці, уродженої Лариси Петрівни Косач. На прикладі родинних листів сім'ї Косач розглянуто ряд зменшених імен та жартівливих прізвиськ, якими Лєсю Українку називало близьке оточення. Наведено деякі псевдоніми письменниці, вигадані самою Лєсею Українкою у різні роки для окремих публікацій. Перелічено криптоніми, якими Українка підписувала свої листи та перифрази відомих поетичних висловів письменниці, вживані в українській публіцистиці.

Для дослідників життя та творчості Лесі Українки та усіх її шанувальників.

завначити, що вирішальну роль відіграв не тільки власний практичний досвід поети, але й приклад самовідданої праці Лисенка в галузі запиту українських дум та мобільності гри, зокрема у виконавці О. Вересая та О. Савчиню.

Приватіно нагадаємо, що батько Лесі Українки Петро Косач свого часу виділив значні кошти на видання перших двох «Збірників українських народних пісень» Лисенка, що вийшли в Дельштау.

Пітсуючи, ще раз наголосимо на тому, що дему власним Лесі Українки та Миколи Лисен-

ка необхідно розглядати цілісно, в культурологічному аспекті. Вирішальним фактором тут є особистісний відгук на генеративний зв'язок: У продовження стилі Лесі Українки, наведених на початку, чи не найточніше визначення розі Лисенка в українському культурному процесі зробив його молодий сучасник Сергій Ефремов, назвавши його образом «єдиної мови, що була питаномою силою українського руху, його вадливим і живим зв'язком, що збирала порцеланові в гурт, і звідси, з центра, оживляла всіх одною думкою» (газ. «Рада», 29 жовтня 1912 р.).

породжених тотальним нерозумінням письменниці та її «одержимі духом» героїні, до глибоких морально-філософських прозрін, викликаних до життя роздумами над пим шедевром Лесиного генія — творчого, людського, жіночого.

У першому науковому виданні творів Лесі Українки, що вийшло 1927 р. у київській ФІЛІ видавництва «Книгоспілка», драматична поема «Одержима» супроводжується передмовою Б. Якубського «Поема надмірного індивідуалізму». Але оцінка «Одержимої» саме як «поєми надмірного індивідуалізму» не перейшла до категорії установлення, завдяки якому передмові й багатьом в чому справедливої критики.

З історичної дистанції сьогоднішня концепція Б. Якубського видається не так безвідставною — бо «Одержима» позначена «жорсткою надмірністю» і «дещимотоу тьми», і Лесиний допі — як неповний. Поза увагою дослідника залишається те, що потребувало якнайглибшого осмислення й усвідомлення: органічна власність Лесі Українки надавати своєму надмірному індивідуалізму не лише «всезагальною виразу», а й загальнолюдського резонансу. Так, бачене передчасне згасання коханого, понутого дружини-однодумцями, у творчій самотності Лесі Українки викликало образ-символ Христа в моменті його найбільших випробувань — терпіння у Гетсиманському саду й Розп'яття.

Чи це найбільшій парадокс «Одержимої» як літературно-художнього феномена відбувається в тому, що будучи твором найскромніших життєвих імпульсів, ця драматична поема водночас органічно виноситься в контекст загальноєвропейського літературного процесу своєї доби: Мислю на увазі передусім той спалах послідовного інтересу до Біблії, який європейська література пережила на рубежі XIX — XX ст. Гостра актуальність біблійної тематики і проблематики у той період стимулювалася різноманітними чинниками — духовно-світоглядними, соціально-

ІРИНА БЕТКО.
«Кіле»

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА «ОДЕРЖИМА»: ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО МАКСИМАЛІЗМУ

Світлом правдивим був Той, хто просиче кожну людину, що приходять на світ. Вони в світ було, і світ через нього повстав, але світ не зміна його. До свого Воно прибуло, — то світ відверило його.
(Світлиця від Івана, сл. 1, в. 9—11).

Дев'яносто вілостіків враної любовної поєзі пишеться, коли кохання відбувало. Якщо це так, то драматична поема Лесі Українки «Одержима» належить до тих виняткових десяти вілостіків, що народжуються наспереч онікуваному — поза канонами та приписами, не керуючись логікою здорового глузду. А саме: на хвилі найбільшого піднесення чи найбільшого розчарування кохання.

Втім, Лесина «Одержима» — виняток і серед винятків. Даже за цим твором стоїть доля кохання, про яке мало сказати словами Олександра Олесь: «З журбою радість обнилась». Бездарне щастя й безмірний відчай зросли в ньому як сім'яні близнюки.

Твір датований 18 січня 1901 року. Отже, з тієї стражденної зимової ночі, як «Одержима» на одному диханні постає з глибоким збоїтом Лесини душі коло смертного одра Сергія Мержинського, ще не минуло й ста років. Та про «Одержиму» вже написано стільки, що звичайний перелік авторів і назв їхніх студій ледве не перебішає обсягу самої драматичної поеми. Діапазон суджень колючакий: від нісенітниць,

Бетко І. Драматична поема «Одержима»: проблема морального максималізму / І. Бетко // Дивослово. — 1995. — № 2. — С. 19–21.

Авторка замітки досліджує біографічні передумови написання однієї з найвідоміших поетичних драм Лесі Українки — поеми «Одержима» та робить її аналіз. Твір, написаний у найбільш напружений період особистого життя письменниці, глибоко пов'язаний із її стосунками з відомим українським громадським діячем — Сергієм Мержинським. Поема «Одержима», яка висловлює національні, етичні, філософські та духовні погляди Українки, одночасно представляє собою один із багатьох «біблійних» творів письменниці. На думку ж самої авторки статті, у поемі «Одержима» Леся Українка розглядає усім відому євангельську історію через призму жіночого світосприйняття.

Для дослідників літературної спадщини Лесі Українки та усіх, хто цікавиться творчістю письменниці.

ДИВОСЛОВО

2-2000

УКРАЇНОЗНАВСТВО

АНАТОЛІЙ БОГОРОД,
Львівська обл., м. Івано-Франківськ

ФOLKЛOP У ТBOPCOCTІ И ЖИТТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Чимало української мовної та фольклорної традиції сучасні люди втрачають. Це не тільки старі пісні, а й народні танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Українська народна мовна традиція є багатющою. Вона включає в себе народні пісні, танці, ігри, обряди. У статті розглядаються фольклорні традиції української мови та фольклору в житті української народної мови.

Богород А. Фольклор у творчості й житті Лесі Українки / А. Богород // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 24–31.

У статті проаналізовано особистий внесок поетеси до золотого фонду українського пісенного фольклору. З самого початку свого творчого життя та до останніх років Леся Українка активно збирала та записувала народні пісні. Заслуга письменниці полягає в тому, що зібрані нею зразки містять не суто тексти, а й оригінальні мелодії пісень. Будучи освіченою для свого часу людиною, і, маючи гідну музичну освіту, Леся Українка вважала, що для народної пісні музика важливіше, аніж текстовий матеріал. Але письменниця вела запис не тільки народних пісень, а й хореографічних музичних творів, детально записуючи крім нот ще й особливості постановки окремих танців. Автором замітки приводяться уривки з листів Українки до своїх близьких та до діячів української культурної спільноти, де вона ділиться власним досвідом роботи на ниві збирання українського музичного фольклору.

Для літературознавців, фольклористів, етнографів та усіх, хто цікавиться творчістю Лесі Українки.

1. Т. Ільшанська, «Літературна мовна традиція в Україні», Львів, 2000, с. 127. 2. К. Шауверко, 1879–1919.

Дивослово

УКРАЇНЬСЬКА МОВА Й ЛІТЕРАТУРА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

14

Віктор ГУМЕНЮК,
доктор філологічних наук,
М.Симферополь

Творальні зацікавлення поетеси з дитинних літ, ще з часів Новограда-Волинського, виразно виблигли образи і автентичні мітології, і поетичні фольклори, в уважній прихильності до народних ігор та обрядів, у численних домашніх виставах. Покровителькою цих захоплень здебільшого була Олена Пчілка, а серцем і душею, або значною жемчужиною, режисером — Леся Українка. Про це маємо чимало слогів.

Отже, драматичний зміст поетеси вивчався дуже рано. "Почалося все, — як відзначає М.Зеров, — з дитинчих забав — з "Ільдіди" та "Одисеї", що експортром драматургувалися в звітливо-сюжетну одяжку, то з тох дитинчих фантазій, про які читали в поезії "Мрії" ("У дитинчій лобі роки") [4: 332]. У спогадах людей із найближчого оточення поетеси знаходимо чимало свідчень щодо раннього її захоплення сценним мистецтвом. Наведене вище висловлювання літературознавця ґрунтується передусім на такому слові Лесіної діворідної сестри Лідії Шквичинської-Драгоманової з часів Новограда-Волинського (Завалова): "Цілий день бігало по усюх-усюдах і ціле літо граємо все в одну гру: ільдіду і Одисею. Маленькі Лесічки ще тоді не торкнулися та лиха хвороба, яка зробила з усюго життя її беззастанне страждання... У наших опікунів іграх того літа вона здебіль була Андрюшка — втілення яког добродіня..." [21: 415–418]. Вадучи розповідь про племінні дитячі розваги в Луцьку, Людмила Старичинська-Чернівецька пише: "Одразу з улюбленим забавом Лесі і Михайла було відгравання різних сцен з мильського або героїчного життя. І Леся, як опіювала вона мені, так захоплювалася, самою дією і спогляданням особи, яку вона мусила увяжати, що цілком забувала за дійсність..." [114: 398]. Про це ж згадує й Ольга Косач-Кривинько: "Францізи іона в разі шкільної ігри, в "Юлія та Бюль Бюль", — Миша був кохач, а Леся — Вілс, в різні пригоди з гроцьких мітів, — там Миша піддавав різнік героїні, а Леся білиородик дівка і зник, героїня в у подорожі до неведомих країн, до диких людей, у Робінзона Крузо, — Миша був Робінзон, а Леся — П'юніца". Декорціями для цих ігор, як зазначає Ольга Петрівна, часто служили різні Луцького змілку, згадувані Лесею у вірші "Річка" та в "Лісті до Галини Комаріни в 10.03. 1909" [7: 42–46]. Вже в той час помічалось особливе захоплення Лесіного художнього світогляду та її естетичні уподобання. Як підкреслює Л.Старичинська-Чернівецька, "чудував її завжди не той гіршай і шкільний діалог "пареміячка", а той, що приносилася до землі, говорив: "Убий — не адамськ". Велими промовиста розповідь Ольги Косач-Кривинько про Лесіні влітні до коштулу, де закарбовані ефекти, а надто мурів зідрані зворушення, як про це писала і сама Леся Українка ("Мігновень"), і найбільших скептиків "До "кафедрі" ж, — згадує Ольга Петрівна, — Лесі і побіжна охотка, бо дуже кохалася вже тоді, як і потім усю життя, в органічній музиці, і божає ходити, бо там були довгі тямні коридори. І там у дитинстві, коли вперше дошли студи, сучорі, або стемки стемки, помаленькі і відчужені. Леся й дорослою жаждалася й не любила колоритних статуї, тоді ж у дитинстві, казала вона, що

ці статуї були йі так прикрі, що вона лише через силу дивилася на них, а частіше намагалася пройти коридором, не дивлячись на них, до коштулу, щоб погуляти улюблену гру на органі" [7: 47]. Сяк любов до монументальної органічній музиці й втірала до розмальованих статуї немов потерпаного, той осканденсований, вкрай вишогликий до зранішніх ефектів стиль, що плевалася поетесою.

Поряд з дитинчою та християнською мітологією, з героїчними лицарськими легендами змілку життєвий Лесіну уваву давні перекази та обряди річного краю. Маємо щодо цього чимало свідчень — про те, як Олена Пчілка кохала і "поважала на васаненні", як Леся вчилася плести вінки тощо, вяршити, як ця відовищна стійка глибоко проймала її творчу істоту. Богюхотинний світ правукраїнського князівства оживав у аволюційні іграх. "Мені згадалося, — писала Леся з Колодежного до своєї діворідної сестри Лідії Драгоманової 1896 р.: "І в цей час поетеса поривалася над "Блакитною трондідою", — як ми з тобою Спривоїні і Даждубоїв предствалили і багато-багато такого дитинчого, милого" [16: 542]. Дитинчі забави поштуло прибирати і давали виражені театральні форми. Тому всіляко сприяв родина атмосфера. Досвідчена письменниця, Олена Пчілка виступав палкою прихильницею домашніх вистав. Вона й сама бере участь у любительському ляльководстві, згадує, наприклад, що, вступивши у Луцьку драматичне товариство, у драк його стемкачих була "солов'яче увяжіння" [15: 82]. Домашні вистави влаштувалися в Косачів у Луцьку, Колодежному, Києві та в Галичі. "Люди в селі, — розповідає Ольга Косач-Кривинько, про ігри у Колодежному, — влаштувалися вистави — живі картини. Мати написала історичну драму в 5-х днях "Кармеліск". Розіграли її не було злати, — не виставило її люди, не засобів. Тоді виршили ставити її в янїковому театрі. Леся була за режисера, художника, артиста — за все. Зробили багато ляльок, декораций. Навіть пожежу унітського буванку, підпаленого Кармеліскою, покладали. Цяв львівський театр користувалася великим успіхом в Колодежному і вносила чимало радощів в наше життя" [7: 52]. Згадуючи про постановку в Колодежному влітку 1896 р. п'єси Олени Пчілки "Бужена — не сугубина", Оксана Стешинько зазначає: "Всією цією виставою керувала Леся: вона була режисером, декоратором, і костюмером, і суфлером" [15: 328]. Про підготовку в грудні 1890 р. в Луцьку дитинчої опери М.Лисенка "Коза-Дерева" розповідає Ольга Косач-Кривинько: "Тяск було в нас за режисера і концертмейстера, маю бути за костюмера, бутфара і грим'єра. Але не встиглися ми з тою виставою, як Леся треба було втати до В'єни йуватися..." [7: 50]. Велими цікаві і промовисті спогади дочки композитора Галини Лисенко про київську домашню постановку опери "Зима і Весна": "Ця опера є значно складнішою і складнішою, анік їшай — тех дитинчій — "Коза-Дерева" і "Пан Коцький", а між тим "артистичні сили" складалися в самий дитинчій. Я і тепер думаю, коли згадаю, як це ми, дітє, змагли подолати такі труднощі. Та певно вирішальною була допомога дорослих. Одини й найкращіх порадників і постійних керівників у цій справі була Леся Українка"

Гуменюк В. Леся Українка і театр / В. Гуменюк // Дивослово. — 2003 — № 2. — С. 14–17.

У публікації досліджуються біографічні витоки театральних зацікавлень Лесі Українки. Автор розповідає про дитячі забави майбутньої поетеси, пов'язані з театром, участь у домашніх виставах, які влаштувала у своєму будинку мати Лесі, відома українська письменниця Олена Пчілка. Також ведеться розповідь про жвавий знаходила час та сили завітати до місцевого театру, щоб познайомитись із особливостями тамтешнього театального життя. Значне місце приділяється вивченню Лесею Українкою європейського театального мистецтва, задля чого вона серйозно знайомиться із французькими театральними традиціями. Приділено увагу внеску письменниці у процес розвитку українського національного театру.

Для дослідників творчості Лесі Українки та усіх, хто цікавиться багатограним талантом видатної української письменниці.

Дивослово

2016

УКРАЇНСЬКА МОВА Й ЛІТЕРАТУРА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

у номері:

Формування морфологічної компетентності учнів 5–7 класів

Леся Українка:

ЛЕСЯ УКРАЇНКА:

«ЛІСОВА ПІСНЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ: У ПОШУКАХ ДЖЕРЕЛ І ПРОТОТИПІВ

Валентина ПРОКІП,
доктор педагогічних наук,
кандидат філологічних наук,
Івано-Франківський національний університет
імені Шевченка

Диво

2016

УДК 821.161.2-0.09

На основі чорнового автографа драми-феєрії «Лісова пісня» та листів письменниці авторка публікації веде пошук джерела даного твору, намагається встановити прототипи його провідних героїв. Читача відсилають до славнозвісної «Антигони», драми давньогрецького драматурга Софокла, чия письменницька спадщина справила неабиякий вплив на творчість української поетеси. Авторкою наведено суттєві паралелі між двома творами і таким чином об'єднано їх спільним ідейним смислом. Наведено історичні передумови написання драми «Лісова пісня», а саме – побутові стосунки, що склалися на той час у родині Лесі Українки і вплинули на характер твору. На основі цих спостережень будуть розглянуті догадки щодо автобіографічності найвідомішої поетичної драми української письменниці.

Життєві і творчість Лесі Українки ніби беззаперечно належать до найбільш досліджуваних в Україні. Серед українських літературознавців щороку зростає інтерес до творчого шляху письменниці, спостерігаємо зростаючу кількість досліджень, присвячених її творчості. На жаль, тільки невелика її частина вибірково тематично досліджується: відносять до неї дослідження академіка віденського та ієрарха історії творчості акторки, проте науковці здебільшого неохоче відносять до неї «Лісову пісню», надаючи перевагу іншим, менш досліджуваним драматичним творам. Хоча пропозиція останнього дослідження побачила світ кілька років тому і цінна праця Віри Алексюк, Тамари Букварної, Оксани Забуцко, Ніди Зборонської та Луїсиа Скулишної, у яких дослідники зосереджувалися на соціологічних, міфологічних, психологічних аспектах і навіть хуліганстві деяких драм-феєрій, а також зважали на публікації, у котрих згадували про проблеми мови твору, вони літературознавці рідко звертаються до вивчення його передумов і прототипів.

У зв'язку з цим доцільно нагадати слова Івана Дриби: «Як спостерігати, поглядати, в Шевченка? Уже довго багатою поглядати українця – це тільки українців – Шевченка опочає так багато, що сама створюється ілюзія, ніби ми все про нього знаємо, все і цьому розуміємо, і він завжди з нами, в нас. Та це лише ілюзія. Шевченко як живий нежить і живе – непереможний і нескорюваний».

Лесю українською, дослідження, на яких побудовано минулі і поточні дослідження «Лісової пісні». Уже хрестоматійним став автокоментар письменниці щодо написання цієї драми. Маю на увазі її лист до матері від 2 січня 1912 р.: «Мені здається, що я просто задала собі питання та заступила за нього. А це ще я й задала твоєму маму "я чому дождалась", ще ще й чому маму, як ти і Жарборіш мені щось про мамку розказувала, як ми йшли зовсім лісом з маленькими, але дуже високими деревами. Потім з в Колодязному в відвідуванням біла самотою в лісі (як тоно пісню та пісню) і там ждала, щоб мені прийдешній зовсім. І від. Печенова пісня мені мрія, як ми там поспівали – північній? – а думка, Леса Скулишної. Видно, яке треба було мені її вільно написати, а тепер чому-сь прийшло "слушай час" – і я сама не

збагну чому. Згадував мене сей образ та пест вік» [7, т. 12, с. 378–379]. Леся Українка напевно шукає вичерпну інформацію про джерела твору. Проте варто звернути увагу на передостаннє речення вказаної пісненьки, бо йдеться в ньому про двох героїв пошуків, до написання драми-феєрії, матеріал до якої шпигувався роками. Якщо розглядати такі етапи творчого процесу будь-якого митця, як на громадянстві, так і на особистості, то доцільно додати інформації, що стосується вихідних від проблем, періодів інтуїтивних, освітлених (інсайтів), періодів [9, с. 101], то ж саме саме про освітлення. Вивчаєш історичні умови, зокрема саме що ж урешті інформало те натхнення, коли впродовж написання твору з'являється 10–12 ліній, і що так осягло писемництво та осягло її повернутися до давно винуватої теми? Відповіді на ці «чарівні» питання для розуміння «Лісової пісні» та творчої вибороти її поетеси написати варто шукати у самій Лесі Українці – в її листах, коли адресат фізично подорожує хронікою свого життя, перебуваючи далеко від рідних. Зокрема мені ніяк не вийшло до початку роботи над драмою 20 червня 1911 р. писати писла до своєї сестри Ольги Косач-Кришшик: «Учора було величю "тобачити" – а пісня в творі! (Літ з 5, думки, не бувають, мені не діяти шкоти Лісська дорка). Се тому, що завжди зупина розсіва (дуже неприємно) ставили "Антигону" Софокла, а я маю пасю до цих матерій. Врешті було прохороше...» [7, т. 12, с. 354].

Завважимо, що Софокл на Лесю Українку мав неабиякий вплив не з часів дитинства та юності, бо ж немолодого Ольги Косач-Кришшик у «Хронології...» зазначає: «1883 року в Ользі вийшла друком "Антигона", драматична дія Софокла. "Зрештою на кождо-третью між переприроджено Петро Ніпінський" [1, с. 48–49], доповіді у прититко: «Вихід друкот "Антигони" тому мішу до Лесної хронології, що ця книжка була в нас дара на відшукування, і Леся не раз її перечитувала» [1, с. 49]. Згадувала у своїх нерешених листах про античне трагедію і сама поетеса. У листі до матері від 13 грудня 1897 р. роздумуючи про написання і виконання мислив, зокрема свого джорішого брата Світозара Драгоманова, Леся Українка писала: «...оте британця проти книжок і науки адяється

Прокіп В. «Лісова пісня» Лесі Українки: у пошуках джерел і прототипів / В. Прокіп // Дивослово. – 2016. – № 2. – С. 18–21.

На основі чорнового автографа драми-феєрії «Лісова пісня» та листів письменниці авторка публікації веде пошук джерела даного твору, намагається встановити прототипи його провідних героїв. Читача відсилають до славнозвісної «Антигони», драми давньогрецького драматурга Софокла, чия письменницька спадщина справила неабиякий вплив на творчість української поетеси. Авторкою наведено суттєві паралелі між двома творами і таким чином об'єднано їх спільним ідейним смислом. Наведено історичні передумови написання драми «Лісова пісня», а саме – побутові стосунки, що склалися на той час у родині Лесі Українки і вплинули на характер твору. На основі цих спостережень будуть розглянуті догадки щодо автобіографічності найвідомішої поетичної драми української письменниці.

Для філологів-україністів та усіх, хто цікавиться творчістю Лесі Українки.

ДИВОСЛОВО

2-2000

Після пропущування підсумкову урок.
Як виконати ви можете зробити з усього почутого? Чи
наважились написати Лесю Українку Глобулю?
Наче всі розізнавати негативні риси людей і
намагались зрозуміти їх суть.
Про які аспекти характеру Лесю Українку прозвучали
на уроці?
Земельність, теплість, божественність, зобов'язаність,
щодорожність, гостинність, безбачливість, несправедливість.
А як з риси іроби з собі виконавати?
Проявляти, скропити, співчувати, щодорожність,
якщо до своєї праці, змігати щодорожності своїм
доброчесністю.

Уроки позавласного читання відіграють велику роль
у розвитку учнівського інтелекту, творчої мисленні.
Вони дають змогу глибоко ознайомити учнів з
творчістю письменника, його життєвими даними,
розширюють кругозір дітей, привчають до само
книжки. Перед проведенням таких уроків доцільно
рекомендувати учням для читання по одній повісті, твору
або книжки на вибір учнів. І ще, такі уроки мають бути
своєрідним літературним святом. Проводити їх краще
як літературні вечорні читання, семінари, конференції.
Кожна з уроків має покликувати бути свідком на історії.
Будувати їх бажано індивідуально, щоб вони надавали
запам'ятовувалися дітям.

ГАННА РУДИЦЬКА
Одеський університет

АНАЛІЗ ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ "CONTRA SPREM SPERO"

Вірш "Contra spem spero" написаний рукою
до двадцятип'ятирічної літності (2 травня 1880 р.),
але його змістом можна проважити за епіграф
до всієї літературної діяльності поетеси. Твори Лесі
визначили наразі три, окремі епохи на її творчості, за
яких ми будемо нагадувати. 1880 рік видався для поетеси
дуже тяжким. Присутні болі в нозі, ураженні
Туберкульозом, різко змінили її загальний стан
"співзвучієм після журавли". Ось кілька свідчень. Петро
Косенко: "Більше Лесю в листі до Євгена Шевченка" від 23
березня 1880 р. писав: "Лягти нема куди - ніхто
у кімнаті, але все ж стан Лесі жахливий". Після
чарівного лікування до Києва, в лікарню, де вона
була в нозі не пригнітилася. Лікар рідким березня нозу
і корити майже час на місяць. У листі до брата
Миколи у травні 1880 року Лесю сповідалася: "Поча
переглянула для "Буковини" два вірша, то трішки лягла".
У Сміт Косенко, що були засмічені, тяжкою недугою
дорогої дитини. Мати нові доповіді до Києва. В останню
дні писала вночі, Фрэнку: "Навіяли прислу
робити надії надолго діти, коли сонце закричало
іх три жінки, проважити і, довіряючись на Лесю, не раз
для винавати себе, що виротувала її, коли вона дуже
оповідала на першому році життя. О народній слабості.
Чи ж смерть не була в кімнаті доволі, так теперішні сі
життя, куди у ній, у всіх найприємливіших до неї людей
було тільки тяжкий жаг".

Боротьбу проти тяжкої хвороби Лесю Українку
хвороба називала "сифілісом каменем". У листі до
брата від 18 травня 1880 року читали: "Тяжкий Микола
Народний (я востерел)". От і знов берусь адимати
"сифілісний камені" до "орні". Позволь мені при
найш надією: щоб швидко з новою новою безодній
найдяного вірша... Моє ось домісичне ляжання у
літках каменем було завжди надмірно, і так-таки
засна надмірно. А прибуло жба тільки той, що тепер
знаю ходжу на двох мильницях, що болять ноги і
стугна".

Ось, безпосередньо поетозам до написання
поетні був один з тяжких віршів загострення хвороби.

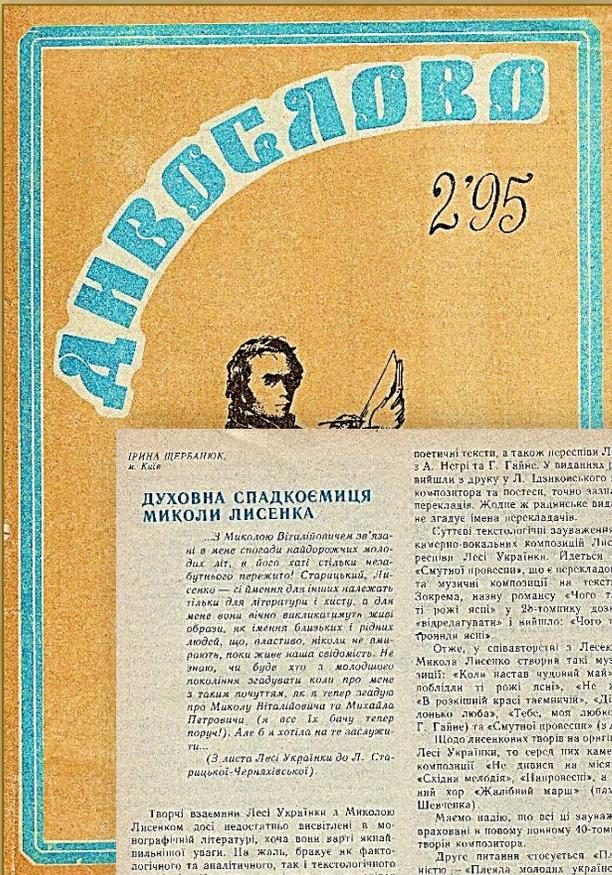
1 Мережа - літературна життя та творчість Лесі Українки - К.,
1998. - С. 96.
2 Там само. - С. 98.
3 Там само. - С. 97.

Рудницька Г. Аналіз поезії Лесі Українки «Contra spem spero» / Г. Рудницька // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 52–54.

Публікація представляє собою детальне дослідження однієї з найдраматичніших поезій, створених Лесею Українкою, вірша «Contra spem spero» – відчайдушного виклику самій надії. Написаний важкохворою дев'ятнадцятирічною поетесою, він добре передає суперечливі почуття молододі дівчини, не згідною з суворим вироком долі. Автором замітки представлено історію написання та зроблено докладний аналіз одного з найбільш знакових поетичних творів письменниці.

Адресовано літературознавцям та усім, хто цікавиться творчістю Лесі Українки.

Щербанюк І. Духовна спадкоємиця Миколи Лисенка / І. Щербанюк // Дивослово. – 1995. – № 2. – С. 17–19.

Публікацію присвячено творчим взаєминам Лесі Українки із видатним українським композитором Миколою Лисенком. Автором розглядаються питання визначення достовірності камерно-вокальних творів Миколи Лисенка на оригінальні тексти Лесі Українки та її переклади, співпраця Миколи Лисенка із письменницею в сфері фольклористики, діяльність літературного гуртка «Плеяда молодих літераторів» під керівництвом Миколи Лисенка, Михайла Старицького та Олени Пчілки, однією з учасниць якого була і Леся Українка.

Для дослідників життєвого шляху Лесі Українки, а також усіх шанувальників творчості письменниці.

ІРИНА ЩЕРБАНЮК,
м. Київ

ДУХОВНА СПАДКОЄМИЦЯ МИКОЛИ ЛИСЕНКА

...З Миколою Вігашівичем за'язані в мене споради наддорожчих молодих літ, в його каті стлівки чеабутннвог пережито! Старицький, Лисенко — 2' вимен для мноїх належеть Тавми для літератури і касті, а для мене вона очко викликають жмї образи, як імена близьких і рідних людей, що, властиво, ніколи не змирють, поки живе наша свідомість. Не знаю, чи буде хто з колодично локалими згадувати коли про мене з таким почуттям, як і тепер гдають про Миколу Вігашівича та Михайла Петровича (я все їх бачу тепер поруч!). Але б я хотіла на те заслужити...

(З листа Лесі Українки до Л. Старицької-Черняхівської).

Творчі взаємини Лесі Українки з Миколою Лисенком досі недовільно висвітлені в монографічній літературі, хоча вони варні якнайвищої уваги. Не жаль, бракує як фактологічного та аналітичного, так і текстологічного матеріалу. Практика засвідчує, що внаслідок цього відбуваються інші дивні випадки, заперечення створюються туман про те, що Лисенко був соратником Лесі Українки, або інші фактографічні викривлення.

Наша стаття є лише початком розгляду цієї теми, зокрема таких питань:

«Грибівські» камерно-вокальні твори Миколи Лисенка на оригінальні тексти Лесі Українки та її переклади; літературний гурток «Плеяда», питання функціонування та членів культурних факторів; співпраця Миколи Лисенка та Лесі Українки в галузі фольклористики, проблема національної ідеології.

Засвоючи перше питання, ми не можемо не сказати про т. зв. «співань» 20-тих років видання творів Лисенка, яке готувалося в 1950-ті рр. і до сьогодні залишається «саним». За умов інституційно-інверсної системи це видання, як і багато іншого, завдало значної шкоди. Зокрема, з нього було відлучено, очевидно, як політично шкідливі, деякі твори на тексти Т. Шевченка, М. Старицького, М. Вороного, О. Олеси, В. Самійленка, Л. Старицької-Черняхівської; а також повністю твору духовної музики.

До вищезгаданого видання творів композитора не увійшли музичні композиції на оригінальні

поетичні тексти, а також переспіви Лесі Українки з А. Нері та Г. Гайне. У виданих романах, що вийшли з друку у Л. Ізясковського ще за життя композитора та поетів, точно зазначені автори перекладів. Жодне ж радянське видання взагалі не згадує імена перекладачів.

Суттєві текстологічні зауваження стосуються камерно-вокальних композицій Лисенка на переспіви Лесі Українки. Йдеться про романси «Смутий провсний», що є перекладом з А. Нері, та музичні композиції на тексти Г. Гайне. Зокрема, назву романсу «Чого так побільди ті роки яєші у 20-тнмипку дозволено було «виредуктувати» і вийшло: «Чого так побільди Тронні яєші».

Отже, у співтворчості з Лесею Українкою Микола Лисенко створив такі музичні композиції: «Коли настав чудовий май», «Чого так побільди ті роки яєші», «Не жаль мені», «В розквіті країні так хочеться», «Щодоно, роба-ломько любях», «Тебе, моя любію євнина» (з Г. Гайне) та «Смутий провсний» (з А. Нері).

Щодо лисенкових творів на оригінальні тексти Лесі Українки, то серед них камерно-вокальні композиції «Не дивися на місяць, дещовий», «Слізах мобіля», «Найрозсипи», а також шкідливий хор «Жалібний марш» (пам'яті Тараса Шевченка).

Маємо нагадати, що всі ці зауваження будуть враховані в новому двомовному 40-томному виданні творів композитора.

Друге питання стосується «Плеяди» (повністію — «Плеяда молодих українських літераторів»). Шляхспрмована робота над українськими перекладами шедеврів світової літератури, і зокрема творів Г. Гайне, була однією з першочергових завдань цього молодого творчого зібрання.

Питання про літературний гурток «Плеяда» виникало принагідно, але вкрай необхідно висвітлити його шлісно. Адже, без сумніву, цей гурток став важливим етапом в українському культурному процесі. Про діяльність гуртка відомо від самого початку 1890-х рр. Спочатку він мав назву «Література». Об'єднання талановитих творчих молоді, цей гурток став логічним продовженням того масштабного і багатопланового процесу культурного розвитку, що почався в Україні ще в 80-ті рр. XIX ст., коли його рупібно своєю стадо київське студентство, зокрема університетська молоддь (наведемо добре відомі імена: М. Драгоманов, М. Лисенко, М. Старицький, В. Антонович, О. Русов, Ф. Вовк та ін.). Згодом до них приєднались Олена Пчілка, сестри Ліпгарде, Л. Кученська (Драгоманова), Х. Васнєвська (Вовк) та ін. Необхідно наголосити на тому, що це було не просто студентське либрілістство, а велика духовна революція в творчості «Прогнозського братства» В. Вернадського, що діяло в Петербурзі з 1880 по 1940 рр. Теза «про спільність усього людяства, людей як братів», про «нові форми наукового братства» на українськи-

* «Дружба» (лат.) — зв'язання достовірності; Словами підготовили сая. К. 1974. — С. 78.

Видання з фонду Наукової бібліотеки

Підготувала Озеркіна О. В.